ՓՈՒՆՋ

ԹԻՒ 675 | ՇԱԲԱԹ | 1871 ՅՈՒՆԻՍ 19

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Թէև քանի մը շաբաթէ հետէ Գաղղիայէն աւար, աւեր ու արիւնհեղութիւն դուժաղ հեռագրեր չին գար, թէև խաղաղութիւնն ու հանգարտութիւնը տիրած կերևին, բայց կասկածներ կան թէ ի մօտոյ այս երկիրը դարձեալ և առաւել չարաչար պիտի խռովի, քանի որ կառավարութեան ձևի մը ընտրութեան համար մէկքանի կուսակցութիւններ կան, և քանի որ վերջին օրերս եւրեսփոխանական նոր ընտրութեանց պատճառաւ ամեն կուսակցութիւնք իրենց դերերն յառաջ տանելու հնարքներ կթափեն։ Քանի մ՚ օր ապասելէն յետոյ, պիտի կրնամք իմանալ ընտրութեանց արդիւնքը. եթէ նորընտիր եւրեսփոխանաց մեծագոյն մասն ալ թագաւորական կամ կայսերական կուսակցութենէ ըլլան, արդարև շատ հաւանական է որ չարաբաստիկ Գաղղիա ներքին խռովութեան նոր մրրիկ մը ելնէ, և թերևս այն ատեն քար քարի վրայ չմնայ։

Ներկայ կառավարութեան գլուխ Պ. Թիէր մէկ կողմանէ կՀանայ դիմադրել այս կուսակցութեանց, և միւս կողմանէ կՀգնի երկիրը բարեկարգել, գանձային վիճակն բարւոքել՝ նոր տուրքերով և փոխառութեամբ։ Պ. Թիէրի դլխաւոր փափաքն է գերմանացին բոլորովին դուրս հանել Գաղղիայէն՝ վճարելով անոր պահանջն։ Եթէ այս հոյակապ քաղաքագիտին աջակից ու համբնթաց գտնուի եւրեսփոխանաց ժողովն, մէկդի դնելով ամեն կիրք ու կուսակցութիւն՝, յիրաւի կդիւրանայ Գաղղիոյ վերանորոգութեան գործը, և յարգն ու վարկը շուտով նախկին վիճակին կբարձրանայ. ապա թէ ոչ՝ յետինն չար քան զառաջինն պիտի ըլլայ։

Եւ ահա այժմէն կրսուի եթէ՝ եւրեսփոխանական ժողովոյն պառակտմանց պատճառաւ Գերմանիա կասկածանօք կնայի տակաւին Գաղղիոյ վրայ, և գաղղիական գերեւաց մնացորդին վերադարձը կյապաղեցուցանէ։

***

Վերջին հեռագրերէն կիմանամք որ Իտալիոյ Վիքթոր Էմանուել թագաւորը իւր պաշտօնէից և օտար տէրութեանց ներկայացուցչաց հետ շաբթուս մէջ Հռոմ՝ իւր կառավարութեան նոր մայրաքաղաքը պիտի գտնուի։ Տեղական իշխանութեան և ժողովրդեան կողմանէ բուռն եռանդեամբ պատրաստութիւններ կըլլան շքեղ ու վառաւոր ընդունելութեան համար, բայց՝ ոչ միայն մեք այլ և աշխարհ համայն հետաքրքիր է իմանալ թէ Պապը ինչպէս պիտի ընդունի գթագաւորն, զոր իւր աշխարհական իշխանութեան յափշտակիչը կանուանէ և յոտից մինչև գլուխ բանադրած է հանդիսաւոր կերպիւ, և որոյ դեսպանիսկ վերջին օրերս չուզեց տեսնել։

Ցուսահատ վիճակի մէջ կերևի Պապը։ Գաղղիոյ վրայ յոյս ունէր թէ իրեն պիտի օգնէ՝ արտաքին ու ներքին պատերազմներէն յետոյ, բայց այս յոյսն ալ ի դերև կիջնէ։ Գաղղիոյ մէկ պաշտօնական յայտարարութեան վրայ՝ որով կիմացուի թէ Գաղղիա այնպիսի դիտաւորութիւն մը չունի։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովոյ երեկուան նստին (25ՐԴ) արդիւնքն է։

1. —Երկու նախորդ նիստերու ատենագրութիւնները վաւերացան։

2. —Պօղոյ Պատրիարքական նախորդ վոխանորդ Գերապատիւ Տ. Կարապետ Ծ. վարդապետը անձնական տկարութեան պատճառաւ երեսփոխանութենէ հրաժարած ըլլալով ընդունուեցաւ։ Ուրիշ երկու երեսփոխանք ալ հրաժարեալ եղան, հետզհետէ երեք անդամ բացակայ դանուելնուն պատճառաւ։

3. —Հետևեալ նորընտիր երեսփոխանաց ընտրութիւնը վաւերացաւ։

Գուրուչէշմէէն՝ Թորոսեան Գրիգոր էֆէնտի,

Պալըքէսիրէն՝ Պանտրմալեան Յովհաննէս էֆէնտի,

Խարբերդէն՝ Եաղճեան Մ. Յովհան էֆէնտի։

4. —Սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդրոյն գալով՝ դարձեալ երկար ու ջերմ վիճաբանութիւն ըլլալէ յետոյ, ընդհանուր հաւանութեամբ որոշուեցաւ որ՝ ժողովին մէջ ըլլայ վերաքննութիւնը, սակայն պայմանաւ որ ժողովը ազատ ըլլայ ուզած ատենը այս կամ այն խնդրոյ քննութեան համար յանձնաժողով ալ կազմելու։

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը ներկայ չէր, անձնական տկարութեան պատճառաւ։

Կէս տարի կըլլայ որ կհրատարակուի թէ՝ Գեր. Սիմէոն Եպիսկոպոս Կիլիկիա պիտի երթայ, Նիկոդայոսը անկէց հանելու և օրինաւոր կերպիւ կաթողիկոս մը ընտրել տալու պաշտօնով։ Քիչ ժամանակ չէ, որ այս պատճառաւ Սիմէոն եպիսկոպոսի երկրորդ աստիճանի պատուանշան ալ տրուած է, և ճանապարհի ծախսուց համար ալ 100 լիրա պատրաստ է կամ իրեն յանձնուած է։

Բայց՝ Սիմէոն Եպիսկոպոս դեռ մայրաքաղաքս է։

Զերթալուն պատճառը շատ անդամ հրապարակաւ և քանի մ՚անդամ մասնաւոր կերպիւ հարցուցինք իրեն, բայց չկրցանք գոհացուցիչ պատասխան մ՚ընդունիլ։

Արդ՝ եթէ մինչև առաջիկայ շաբաթ օր դարձեալ ճամբայ չելնէ, կամ՝ օր և է կերպիւ չյայտնէ ճամբայ չելնելուն պատճառը, մենք պիտի պարտաւորինք յայտնել պատճառը, երբէք փոյթ չընելով թէ իրեն և կամ այս կամայնանձին պիտի դպչի։

Երզնկայի Ս. Կիրակոս վանուց աբբահայր արժանապատիւ Տ. Մանուէլ քահանայն՝ որ մէկերկու ամսէ հետէ Շապին-Ղարահիսար կգտնուէր, ամսոյս 10ին Երզնկա դարձեր է։

Ցայտնի է թէ՝ այս քահանայն Երզնկայի Առաջնորդէն դանակոծ ըլլալէն և բանտարկուելէն յետոյ, Առաջնորդին խնդրովն և Ս. Պատրիարք Հօր հրամանաւն վեց ամսուան համար Շապին-Ղարահիսար աքսորուած էր։ Սակայն յետոյ բաղմաթիւ Երզնկացւոյ բողոքներուն և մայրաքաղաքն դտնուող հայրենակցաց Թախանձանաց վրայ, Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ Շապին-Ղարահիսարի Գեր. Առաջնորդին հրաման դացած էր որ զքահանայն մեծարէ ու մրխիթարէ իբրև հիւր և զրկեալ։ Վերջին օրերս ալ վերադարձին հրաման դացեր է։

Ս. Պատրիարք Հայրը այս վերջին որոշումներն ըրած է, ի հարկէ ստուգելով քահանային անմեղութիւնը։

Երզնկացւոյ ինչպէս նաև մայրաքաղաքս դտնուողներուն կողմանէ յանձնարարութիւն եղած է մեզ շնորհակալութիւն մատուցանել Շապին-Ղարահիսարի Գեր. Առաջնորդ Հօր, որ բարեսիրաբար մխիթարեր է վշտակիր քահանայն, և միանդամայն անոր նիւթական պէտոյքն ալ հոգացեր է։

Պատրիարքարանի կողմանէ ի պաշտօնէ Պրուսա տեսուչ զրկուած Գեր. Ամբրոսիոս վարդապետ քանի մը անդամէ որ հեռագրով ու նամակով կծանուցանէ Պատրիարքարանի թէ՝ անհնար է տեղւոյն ժողովները վերստին կազմել քանի որ Առաջնորդը բացակայ կգտնուի, և քանի որ ժողովուրդը իւր Առաջնորդին ներկայութիւնը կուզէ։ Բայց, Պատրիարքարանը՝ չեմք դիտեր ինչ գաղտնի նպատակաւ, իւր զրկած տեսչին տուած տեղեկութեանց ալ չանսալով, ժողովրդեան կամքը կատարելէ հեռի կգտնուի, որ սահմանադրութեան ոգւոյն հակառակ է։

Եթէ երէկ Պատրիարքարանէն դարձեալ գոհացուցիչ պատասխան մը դացած չէ, շաբթուս մէջ մայրաքաղաքս կգտնուի Գեր. Ամբրոսիոս վարդապետ, ինչպէս յայտնած է իւր վերջին հեռագրին մէջ։

ՄԿՐԵԱՆ

Կաղաչեմք Փունջի մեծարգոյ ընթերցողները, որ բարեհաճին ուշադրութեամբ կարդալ հետևեալ յօդուածը։

Նախորդ թուով «Եավրիեան» վերնագրով յօդուած մը հրատարակած էինք, որուն մէջ Պատրիարքական փոխանորդ Մկրեանի վերաբերող հետևեալ տողերը կդտնուին։

«Կան ոմանք որ կուզեն մեզ հաւատացու-«նել թէ՝ Եավրիեան ազգային Պատրիար-«քարանի մէջ Պատրիարքական փոխանորդ «Տ. Մկրեան հոր հետ անցեալ հինգշաբթի «երեկոյ իւր հետևեալ առտուան ճամբոր-«դութեան նաւակատիքը օղիով կատարե-«լու ուրախութիւնն ու պատիւը ունեցեր է «վերջին անդամ։ Ուրիշ մ'ալ ուրիշ կերպ «կպատմէ. իբր այն թէ՝ Տ. Մկրեան Հայրն «Եավրիեանի վերադարձն հրամայող պատրի-«արքական գիր մը խմբագրեր և ստորա-«գրութեան համար իւսկիւտար առ Ս. Պատ-«րիարք Հայրն ղրկեր է, բայց Նորին Սբ-«բազնութիւնը ո՛չ միայն չէ ստորագրեր «այլ և պատռեր է, ըսելով թէ՝ «Այ՛ս ի՞նչ «է, Պատրիարքը Մկրեա՞ն է»։

«Մեզ դժուարին է հաւատալ այս տա-«բաձայնութեանց և ստուգութեան կարօտ «կը համարինք։

Մկրեան՝ այս տողերուն դէմ այս շաբթու քանի մը լրագրոց միջոցաւ նամակ մը հրատարակեց, որոյ օրինակն է հետևեալն։

12 յունիս 1871 Կ. Պոլիս.

Մ. խմբագիր

Տարաձայնութեանց արձագանգն եղող Փունջի Տնօրէնը կը հրաւիրեմ, որ դայ յանուանէ ծանուցանէ Ազգ. Վարչութեան Ատենին, թէ ո՞վ են այն «Ոմանք» որ ղինքը հաւատացընել կուզեն թէ՝ Եավրուեան Սահակ էֆէնտին յառաջ քան ղերթալն 'ի Պրուսա, օղիով նախատօնակ ըրեր է Պատրիարքարանի մէջ իմ հետ։

Եւ կամ ո՞վ է այն «մէկ ուրիշ պնդողը» որ իբր թէ Եավրուեանի վերադարձն հրամայող գիր մը խմբագրած, և իւսկիւտար Ս. Պատրիարք Հօր ղրկած ըլլամ, և Ն. Սրբազնութիւնն ալ պատռած, և «Այս ի՞նչ է, Պատրիարքը Մկրեա՞ն է» ըսած ըլլայ։

Եթէ ասոնք ըսողները յականէ յանուանէ ներկայացուցեալով չ'ապացուցանէ Պ. Տնօրէնը (որ երբէք պիտի չ'կարողանայ՝ քանզի իրողութիւն չեն,) ինքն միայն պիտի մնայ պատասխանատու, ոչ իմ առջև՝ որ բնաւ արժէք չունին այնպիսի թշնամական խօսքեր, այլ հասարակաց դատաստանին առջև՝ որք փոխանակ լրագրոյ մը մէջ ստոյգ և ազդօրուտ լուրեր կարդալու, անհիմն և ստայօդ գաղտնի-ընթերցումներ լսելու դատապարտուած ըլլալնին պիտի իմանան, զորոս շարթէ շաբաթ փունջ մը կազմած իւր ընթերցողաց քմաց կը մատուցանէ Պ. Հ. Ս. Աւլաճաճեան։

Կը յուսամ որ յիշեալ փունջի տէրը՝ այսուհետև կզգուշանայ իւր ժողոված լուրերուն վրայ, և իրեն ու իր ընթերցողաց ճանձրութիւն չպատճառէր մէկ շաբթուն կրծիկով, գ-ոռ-ոգ-ոռ-ոգալէ և անոգոյի լուրեր հաղորդելով, և միւս շաբթուն ալ անոնց հերքումը հրատարակելով, որուն փորձը՝ շիտակը խօսելով, յաճախ տուած է, Օրինակի համար, անցեալ շաբթու կը կրծէր որ Եավրիեան՝ Սիմէօն Սրբազանի և իմ դիտութեամբ Պրուսա՞ դացած է, այս շաբթու ալ նոյնը կը հերքէ՝ «գ-ոռ-գէլով վարչութեան հեռագրէն։

Այսպիսի ուղղագրութեանց ըսելիք չունիմք, բայց Երանի թէ ամեն անգամ բուն իսկ աղբիւրէն ստուգեր, որպէս զի շաբաթը մի անգամ հրատարակուած լրագիր մը գ-ոռ-գ-ոռ-ոնոց արձագանք չ'ելներ. այլ ընտրանօք և զգուշութեամբ ժողովեալ գեղեցիկ ծաղկանց փունջ մը։

Մնամ վասն զարգացման դրականութեան Աղդիս ցանկացող։

Պ. Փ.

Յովհաննէս Քհ. Մկրեան.

Այս նամակին տակ հետևեալ ծանօթութիւնը կար։

Կը խնդրեմք յարգի Աւլաճաճեանէն որ իբրեւ գաստու Հայկազանութեան իւր գործածած «տարաձայնութիւն» բառին ճիշդ նշանակութիւնը և կամ ինչ մտօք գործածելը հրատարակէ։

Ահա Փունջը կպատասխանէ այս նամակին։

Բարկութեան կրից դերի եղող Մկրեանը կհրաւիրեմք որ ըստ դատական օրինաց կոչէ զմեզ Բ. Դուռը, լրագրական օրինօք մեր հետ դատուելու և մեր դրածին հաստատութիւնը պահանջելու համար։ Մենք չենք հաւանիր այս խնդրոյն համար ազգային Վարչութեան առեանը երթալու, որովհետև՝ չենք ուզեր որ Վարչութիւնը այսպիսի խնդրով մը զբաղի ի վնաս բազմաթիւ ազգային կարևորագոյն խնդրոց։ Նաեւ՝ մենք Մկրեանի կամեցողութեամբ որ Վարչութեան առեանը առաւել խաղաղարար ըլլալով և պատժական օրէնք չունենալով, լաւ կը լսէ Բ. Դրան բողոքելուր պատժական օրէնք կայ, և մեր երկուքէն ո՞րը որ յանցաւոր երթայ՝ անշուշտ կպատժուի։

Եթէ այս ընթացքը բռնել չհամարձակի Վէքիլը, ինչպէս հաւատի եմք, ինքը կմնայ ամօթապարտ՝ իւր թշնամական խօսքերուն համար, ոչ մեր առջև՝ որ բնաւ արժէք չունին, այլ հասարակաց դատաստանին առջև, որ իմացած եղաւ թէ իւր Ս. Պատրիարքին Վէքիլը մարդավարութեամբ խօսիլ և կերքերը սանձել չգիտէր։

Կյուսամք որ յիշեալ Վէքիլը այսուհետև կզգուշանայ Պատրիարքարանի մէջ ասոր անոր օղի հրամցունելէ, և լսողին դայթակղութիւն չպատճառէր։ Կյուսամք որ միանգամայն կվանայ իւր կերքերը սանձահարել, որպէս զի շաբաթը անգամ մը Դատաստանական խորհրդոյ նախագահած(1) ատենը հանդարտութեամբ և լրջարար խորհի և խօսի ներկայացեալ խնդրոյ վրայ, որ ընդհանրապէս փափուկ և վնճռոտ են։

(1) Կենդրեմք Մկրեանէն որ մեզի ըսէ թէ՝ պատշաճ է որ քահանայ մը, պատրիարքական փոխանորդ մը յաճախ սիկառը բերանը տնտուի և մինչև խոկ դատաստանական խորհրդոյ նախագահած ատենը։

Մանչուկ, Օրէնք, Մասիս։

Այս երեք լրագրաց մէջ հրատարակեալ տուեր է Մկրեան իւր նամակը, մինչդեռ ըստ լրագրական օրինաց պարտաւոր էր մեզ ուղղել։

Շնորհակալ եմք պատուական Մանչուկէն, որ Մկրեանի նամակին ոչ սկիզբը ոչ մէջը և ոչ վերջը իւր կողմանէ բան մը չէ աւելցուցեր, ամենայն անկողմնակալութեամբ։

Իսկ Օրագրի համար չենք կրնար այս յայտարարութիւնն ընել, որովհետև՝ Մկրեանի նամակին համար «Ազնիւ անկողմնակալութեամբ հրատարակեմ» ըսած ատենը անմիջապէս կողմնակալութիւն ընելով չէ դիտողութիւն ըրեր թէ՝ պաշտօնական անձի մը գրութիւնը պէտք է բուն խնդրոյն վրայ և լուրջ ու զգաստ ըլլայ, և չէ թէ նախատական, թշնամական ու ցասկոտ։

Ասկէց զատ, Օրագրի կհարցունեմք թէ, երբ ինքը անցեալները չարաչար ամբաստանեց Գավու-քեահիաը մեծապատիւ Ալեկսան էֆէնտին, ինչու առ մեծ ինչ չգրեց անոր «անձնական ու պաշտօնական արժանիքն»։

Գալով մեր քսու Մասիսին, չկրցանք մեր ծիծաղը բռնել, երբ նկատեցինք որ Մկրեանի նամակին տակի ծանօթութեանը մէջ իւր կողմանէ մեզի համար նախատական բառ մ'ալ աւելցուցեր է, որով փունջի դէմ իւր ունեցած թշնամութեան ու չարանախանձ ոգւոյն մէկ նոր ապացոյցը տալէն զատ իւր խարդախ ըլլալն ալ ինքնին հաւաստեր է։

Այս քսուն առիթ կփնտռէ որ փունջը նախատէ, բայց միշտ ծաղր ու ծանակ եղած է։

Եղած է խնդիր, յորում պատուաւոր կերպիւ լրագրական դատարանէն փունջի դուրս ելնելը տեսնելով Մասիս, անզգամաբար խնդիրը խեղաթիւրել և փունջը անպատուել ուզած է, բայց ապտակը կերած ու սմքած է։

Զարմանալի է այս քսուին վիճակը։ Այս օրերս մէկը իրեն կըսէթէ՝ աղէկ չէ Օրագրի հայերէն լեզուն. կպատասխանէ թէ իմինէս աղէկ է։ Ուրիշ մ'ալ օր մը կերթայ Մասիսի տուած նամակը ետ կուղէ, Մանչուկի մէջ հրատարակեալ տուած ըլլալուն համար, զոր Մասիս չէ հրատարակեր։ Մասիս ետ կուտայ նամակը, բայց կըսէ թէ «պէտք էր ես հրատարակէի, որպէս զի ազդեցութիւն ունենար. նայէ՝ մէկ նամակ մը հրատարակելով ինչպէս տակնուվրայ ըրի Բարթողիմէոսը»։

Ո՛հ, կծիծաղիմք։

Օր մը Մանչուկի մեծապատիւ խմբագրապետը, այս քսուն ու մենք խնդրոյ մը պատճառաւ Պատրիարքարանը լեցած ատեն, խօսք կբացուի հայերէն լեզուի վրայ և Փանոսեան էֆէնտին փունջի լեզուին համար ալ դովեստիւք կխօսի. քսուն չհամբերէր և կսկսի անարդել զփունջն մինչդեռ մենք բերանիս անգամ չբացինք ոչ սկիզբը և ոչ վերջը։ Այս պատմութիւնն ըրինք որպէս զի այս քսուին քաղաքավարութեան աստիճանն ալ հասկցուի։

Եթէ ընթերցողաց ճանձրութիւն չըլ-

ԷԱՅ, կրնամք այս քսուին այս զարմանալի կենաց վրայ ուրիշ ծիծաղաշարժ ծանօթութիւններ ալ տալ։

Ահաւասիկ Իւսկիւտարի Սէլամլիքի Թաղական Խորհրդոյ նամակը, զոր այսօր հրատարակել խոստացանք յապացոյց մեր անկողմնակալութեան։

Թաղ. Խորհր. Ս. Խաչի Իւսկ.
. . . Խմբագիր

Ձեր լրագրին 673 թուին մէջ «Իւսկիւտարի Սէլամլիքի Խորհուրդը» վերնագրով յօդուած մը կարդացինք, որուն մէջ կը պնդէք թէ այս օրերս խորհրդոյս դէմ գանգատներն աւելցած են, և անոր համար քանի մը անհիմն, կամ այլայլեալ իրողութիւններ յառաջ կը բերէք։

Խորհուրդս ներկայ հերքումս ձեզ հաղորդելով կը խնդրէ, ըստ լրագրական օրինաց Ը. յօդուածոյ, որպէս զի բարեհաճիք հրատարակել զայն էջերուն մէջ։

Նախ կ'ըսէք թէ գանգատի նիւթ եղած է գլխաւորաբար աղջկանց վարժարանը, և թէ պատուաւոր անձի մ' աղջիկն անարգանօք վանտուեր է։

Թաղ. խորհուրդս իր բոլոր ուշադրութիւնը նուիրած է աղջկանց վարժարանի բարւոքմանը. նոր խնամակալութիւն մը կազմուեցաւ, բայց դժբաղդաբար նոր խնամակալութեան անդամ եղող Ցիկնայք, յանիրաւի քննադատութիւններէ ստիպեալ հրաժարական տուին, և որովհետև ներկայ պարագայից մէջ խնամակալութիւնը վերակազմել խիստ դժուարին էր, ուստի Թաղ. խորհուրդս պարտաւորեցաւ առ այժմ ինքը ստանձնել՝ աղջկանց վարժարանի հոգաբարձութիւնը, և անմիջապէս պէտք եղած բարեկարգութեանց ձեռնարկեց։

Ամէն բանէ առաջ վարժարանին հաշիւները աչքէ անցնել պէտք էր, որովհետև եթէ հաշիւներն կարգի չ'դրուէին հազարներով բաց մը պիտի ներկայանար Թաղ. սնտուկին. արդէն նոր խնամակալութիւնը կազմուած ժամանակ, կանոնադրութիւն մը հաստատուած էր և բոլոր աշակերտուհեաց ալ հաղորդուած էր։ Ցիշեալ կանոնադրութիւնը կը տրամադրէ թէ աշակերտուհիք իւրաքանչիւր ամսոյ մէջ իրենց դպրոցային պարտքը պիտի վճարեն, և չ'վճարողները վարժարան չ'պիտի ընդունուին։

Անկէ վերջը աշակերտուհեաց ալ բերանացի կերպիւ ալ ազդարարութիւններ եղան, և թէ իրենց և թէ ծնողաց կողմէն յիշեալ կանոնին դէմ բողոք մը չ'ներկայացաւ, բայց այսու ամենայնիւ աղջկանց վարժարանի ամսականները կանոնաւորապէս չ'կրնալով հաւաքուիլ, որոշուեցաւ չ'վճարուած ամսականները յատուկ նամակաւ պահանջել իրենց ծնողքներէն, որոնց մեծագոյն մասը փութացին իրենցմէ պահանջուած փոքրիկ գումարները ղրկել, և մնացածներն ալ ղրկելու վրայ են։

Մի միայն. Փունջի յիշած պատուաւոր անձը նամակն առնելուն պէս հետևեալ կիրակին անձամբ խորհրդոյս վրայ յարձակեցաւ անվայել խօսքերով, որպէս թէ մէկէ մը պայմանեալ ժամանակի մը մէջ առնելիք մը պահանջել, մանաւանդ թէ ազգային առնելիք մը, անպատուութիւն մը եղած ըլլար։

Զամչցաւ նաև յայտարարութիւն ընել թէ նախկին Թաղ. խորհրդոյ ժամանակ, որոյ ինքն ալ անդամ էր, իւր զաւկին համար ամիսը վարժարանին մէկ օսմանեան ոսկի կը վճարէ եղեր, և թէ իրենց հրաժականէն 'ի վեր ամսականը 10 ղուրուշի իջուցած է։

Բայց հետևեալ երկուշաբթի օրը նոյն 10 ղրշ. ամսականին մնացորդներն ալ տակաւին չղրկած ըլլալուն պատճառաւ, խորհուրդս իր որոշումը գործադրելու ցաւօք սրտի հարկադրեցաւ և յիշեալ անձին զաւակը նոյն օրը վարժարան դալէ դադրեցուց։ Ցարակոյս չ'կայ որ ապպային վարժարանի մը վրայ ամեն աղգային իրաւունք ունի, բայց երբ կարողներն պարտաղանց կը դտնուին, աղքատներուն իրաւանց բռնաբարութիւն մ'եղած կըլլայ, և այս նկատմամբ կարծեմք խորհուրդս ըստ կատարեալ իրաւանց շարժած է յիշեալ անձին նկատմամբ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, Սէլամլիքի աղջկանց վարժարանը իր նախանձելի վիճակէն ինկած չ'է, ինչպէս որ կուզէք պնդել, քանզի վարժարանին մէջ ուսմունքները դարձեալ միևնոյն են, մանաւանդ թէ ուսմունքներն աւելցած են և ո՛չ թէ պակսած։ Դասատուք և վարժարանին բոլոր պաշտօնեաները կանոնաւորապէս իրենց պաշտօնը կը շարունակեն, աշակերտուհիք ալ նմանապէս կանոնաց համեմատ վարժարան կը յաճախեն։

Իսկ ուրիշ պատուաւոր անձինք ախսեր են իրենց աղջիկները վարժարան չ'ղրկել, ծեծ և ուրիշ ծանր պատիժներ տրուած ըլլալուն համար, կ'ըսէք։

Այս ալ սխալ է։ Խորհուրդս վարժարանին բարեկարգութեան պէտք եղած միջոցները մասնաւոր կանոնադրութեամբ մը դործադրեց. բայց երբէք ծեծ և ուրիշ ծանր պատիժներ չ'տնօրինեց. այս բարեկարգութեան պատճառաւ տնօրինեց նաև որ վարժարանին կանոնաց չ'հնազանդող աշակերտուհիք ճամբուին, և բարեբաղդաբար աշակերտուհեաց ամէնքն բաց 'ի մէկէն յիշեալ կանոնադրութեան հնազանդելով, հարկ չ'մնաց այս տնօրէնութիւնը գործադրելու. իսկ ուրիշ աշակերտուհիներ որ ասկէ առաջ զանազան թելադրութիւններով դպրոց դալէ դադրած էին, այս օրերս նորէն դպրոց դալու սկըսած են։

Դալով ուրիշ խնդրոյ մը, որուն համար կ'ըսէք թէ ծանր տխրատանութիւն մը կայ խորհրդոյս դէմ, ահաւասիկ այս մասին ալ պէտք եղած բացատրութիւնը։

Խորհուրդս Թաղիս քահանաներէն մէկուն վկայութեամբ Մարգար վէլէտի Պօղոս անուամբ իմիխասլէր մը տուած է տունի մը համար. բայց կերևի որ այս անուամբ, այսինքն Մարգար վէլէտի Պօղոս անուամբ ուրիշ մ'ալ կայ եղեր. և կասկած եղած է որ յիշեալ տունն անոր ժառանգներուն չ'ըլլայ, թէ և յիշեալ ժառանգները յայտարարութիւն կ'ընեն թէ այնպիսի տուն մը չ'ունին, հետևաբար խորհուրդս կեղծ անուան մը վրայ վկայական տուած չ'է, ինչպէս որ կը պնդէք ձեր լրագրին մէջ, և գործը չափազանցելով խորհրդոյս վրայ կ'ուզէք պատասխանատուութիւն մը ձգել, չ'ենք դիտեր ի՞նչ նպատակաւ։

Դարձեալ, կ'ըսէք թէ խորհրդոյս անդամակցութենէն հրաժարեր են Կիւլպէնկեան և Մարդարեան էֆէնտիները, և այս ալ որպէս թէ խորհրդականաց ոմանց վնասակար և անվայել գործոյ կամակից չ'համարուելու համար.

Մեծ. Կիւլպէնկեան էֆէնտին խորհրդէս հրաժարած չ'է, և նիստերուն մեծագոյն մասին ալ ներկայ գտնուած է։ Իսկ Մեծ. Մարգարեան էֆէնտին անցեալները նամակ մը գրելով կը ծանուցանէր թէ այս միջոցներս իւր զբաղմանց պատճառաւ ստիպուած է քանի մը ժամանակ խորհուրդս չ'գալ, որուն խորհուրդս պատասխան դրեց թէ շնորհակալ կ'ըլլայ որ երբ իր զբաղմունքները ներեն դարձեալ իր ներկայութիւնն և գործակցութիւնը վայելէ։ Իսկ Մարգարեան էֆէնտին խորհրդոյս այս նամակին վրայ լուութիւն պահած ըլլալով, բնականաբար կը հետևի թէ նա ալ հրաժարած չ'է։

Բայց հրաժարականն 'ի մօտոյ խորհուրդս խմբովին տալու կը պատրաստուի. և անոր համար իր միամեայ գործողութեանց հաշիւները պատրաստելու ձեռնարկած է, ձգելով թաղային հասարակութեան դատել իր միամեայ ընթացքը, և իրեն յաջորդներն ընտրելու գործը։

Մնամք յարգանօք

10 Յունիս 1871

'Ի դիմաց	'Ի դիմաց
Ատենադպրի	Ատենապետի
Բեբեր Էֆէնտի	Խ. Մ. Ալի Էֆէնտի

Ինչպէս կտեսնուի, Թաղական խորհրդոյն այս նամակը չէ կարող դլխավին հերքել վարժարանին վրայ մեր գրածները։ Իսկ Իմիխասլէրի խնդրոյն վրայէն հարեւանցի կանցնի՝ իւր գործն սխալանքէ բոլորովին աղատ հրատարակելով։

Շատերուն յայտնի եղող այս խնդրոյն վրայ այս անգամ ալ խօսիլ չուզելով, Թաղական խորհրդոյն միայն կհարցուցնեմք թէ, մեզի ուղղած նամակին խմբագրութեան տեղը մուցած է Պատրիարքարան ուղղած նամակը, որով ետ ուղած է իւր տուած իմիխասլէրը, թէ՞ եղած է ըսելով։

Հռոմայ Պապին Նուիրակ Մ. Ֆրանքի՝ Հռոմէական ազգայնոց խնդրոյն համար Բ. Դրան հետ ըրած կարգադրութիւնը Հռոմ հաղորդած ըլլալով պատասխանն եկեր է այս օրերս, բայց՝ բարձրապատիւ Ալի փաշայի անձնական տկարութեան պատճառաւ, Բ. Դրան ներկայացուած չէ։

Որոշ չեմք գիտեր թէ, ի՞նչ է այս կարգադրութիւնը, սակայն շատ հաւանական է որ անցեալները մեր տուած տեղեկութեանց համաձայն ելնէ։

— Տրապիզոնի ազգայնոց երևելիներէն Թատեան մեծապատիւ Վարդան աղան լրագրէս բաժին մը նուիրած է Կիւմիւշխանէի ազգային վարժարանին։ Շնորհակալ եմք, ոչ միայն այս նուէրին, այլ ուրիշ շատ բարեգործութեանցն համար, որոց վկայեն Տրապիզոնէն եկած այլևայլ դրութիւնք։

— Զմիւռնիոյ մեր թղթակցին դրածին նայելով, տեղւոյն ազգայնոց մէջ խռովութիւնը սաստկացած է. և կիրքը տիրած ըլլալով՝ համաձայնեցունել դժուարին կըլլայ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիայէն կգրեն յունիս 12 թուով։

«Անցեալ կիւրակէ 16 տարեկան յոյն պատանի մը կամարի մօտ Մելիս ըսուած գետը լողալու համար մտնելով խեղդուեցաւ։ Կկարծուի թէ գետոյն այդ կողմերը խորացած ըլլան վերջին ողողման պատճառաւ։

«Քաղաքիս գողերու նուաղումը նահանգիս ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Սատրդ փաշայի արթուն հսկողութեան պարտաւոր լինելով խորին շնորհակալութիւն մատուցանեմք նորին վսեմութեան, ի դիմաց համայն ժողովրդեան»։

— Բոլոր Եգիպտոսի բնակչաց թիւն 5,194,293 կհաշուեն, որոյ 85 հազարը օտար տէրութեանց հպատակ են, մեծ մասը հելլեն ըլլալով։

— Զվեցերիի բոլոր բնակչաց թիւն՝ ըստ նոր վիճակագրութեան՝ 2 ½ միլիոն է։ Այս հասարակապետութիւնը պատրաստ ունի 215 հազար վարժ զօրք, որոց համար տարին 6 ½ միլիոն ֆրանգ ծախք կըլլայ, այսինքն՝ առ իւրաքանչիւր՝ 30 ֆրանգ։ Գաղղիա՝ որ 38 միլիոն բնակիչ ունի, հետևելով Զուեցերիի դիւուրական կարգադրութեան՝ կրնայ միշտ պատրաստ ունենալ 3 միլիոնէն աւելի զօրք, միայն 93 միլիոն ֆրանգ տարեկան ծախքով, փոխանակ 300 միլիոն ֆրանգի՝ զոր կվճարէր վերջին պատերազմէն յառաջ։ Սակայն, ինչպէս յայտնի է՝ Գաղղիա ալ ինչպէս Զվեցերի պէտք է հաստատուի ժողովրդեան հաճոյ կառավարութեան ձև մը։

— Զվեցերիի կառավարութիւնը այս օրերս դրամանենդաց ընկերութիւն մը երևան հաներ է, որոց անդամները լեհացի են, և Գաղղիոյ՝ Ռուսիոյ՝ Աւստրիոյ ու Ամերիկայի Պանգաներուն արժեթուղթերը ամենայն ճարտարութեամբ կկեղծեն եղեր։ Փարիզի ապըստամբաց մէջէն ոմանք այս վարպետանեղուն հետ յարաբերութիւն ունին եղեր։

— Գաղղիոյ Ելումոյց պաշտօնական երեսփոխանաց ժողովին մէջ փոխառութեան վրայ խօսք բանալով ծանուցեր է թէ՝ «Քիչ ժամանակի մէջ յաջողեցանք 4 միլիար և 500 միլիոն ֆրանգ ձեռք բերել, որոյ 2 ½ միլիարը՝ փարիզացիք, 1 միլիարը՝ դաւառացիք, և մնացեալն օտարք տուին»։

— Կհաստատեն թէ՝ դահակորոյս Նաբոլէոն նկատելով որ իրեն համար անհնար է վերստին գաղղիական դահուն վրայ բարձրանալ, իւր որդին «Նարոլէոն Դ.» անուամբ յաջորդեցնել կը ցանայ։ Թշուառ Եւգինէ ամեն առաւօտ անկողնէն ելնելուն պէս երկար ժամանակ աղօթքի կկենայ, և յետոյ որդւոյն հետ կնախաճաշէ եղեր։

— Ամերիկայի գլխաւոր դրամատէրերէն քանի մ՝ անձինք Փարիզ երթալով՝ կառավարութեան առաջարկներ են, ապըստամբութեան առեն փլած ու այրած կառավարական շէնքերն իրենց նախկին վիճակին բերել, ծախուց համար հինգ տարիէն ետքը արդի գնով արժեթուղթ առնելու պայմանաւ, յուսալով որ մինչև հինգ տարի 70 ֆրանգի չափ կբարձրանայ հիմա 31 ½ ֆրանգ ընող արժեթուղթն։ Կըսուի թէ, հասարակաց տուներու շինութեան ալ այս պայմանաւ յանձնառու պիտի ըլլան, եթէ կառավարութեան կողմանէ իրենց առաջարկութիւնն ընդունուի, որ անյուսալի չէ։

— Փարիզի մէջ ապստամբութեան պատճառաւ այրած ու փլած տուներուն թիւը 2000 է, և անոնց արժէքը 500 միլիոն ֆրանգի կհասնին, բաց ի կարասեաց ՀԱՍՍ՝ որ 300 միլիոն ֆրանգի չափ կըհասնի։ Կառավարական այրած ու փլած շէնքերուն արժէքը դեռ որոշ չգիտցուիր։

— Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայ Պ. Ժիւլ-Ֆաւր, անցեալներն գահակորոյս Նաբոլէոնի հօրեղբօրորդի Նաբոլէոն իշխանին կողմանէ իրեն ուղղուած նամակին պատասխանը կուտայ մօտերս, և առանձին տետրակով մ՝ալ պիտի հրատարակուի։

— Հաշտութեան հաստատութենէն յետոյ, շատ մը գերմանացիք վաճառական գործոց համար Գաղղիա անցեր են, բայց գաղտնացուց կողմանէ ցուրտ ընդունելութիւն գտեր են և պանդոկներու մէջ ալ սենեակ չէ տրուեր իրենց։

— Փարիզի բոլոր թատրոններն և ուրիշ զբօսարաններն բացուեր են, և ամեն անգամ այնչափ բազմութիւն կըլլայ եղեր, որ կարծես թէ Գաղղիոյ և մայրաքաղաքին մէջ որ և է տխուր դէպք պատահած չէ։

— Գերմանիոյ կայսրուհին ժամանակէ մը յետոյ շարունակ մէկ մէկ բան կորսընցուցնելով, մտատանջութեան մէջ կը գտնուի և գոռը գտնելու համար ոստիկանութեան բրած խուզարկութիւնները պարապը կերթան եղեր։ Բաւական ժամանակէ յետոյ հասկցուեր է որ գահաժառանգ իշխանին տղոյ մէկը գոհարներն ձեռք բերելով՝ իւր խաղալիկներն անոնցմով կը զարդարէ եղեր։

— Գերմանական զօրաց Պերլին մտնելու հանդիսին ներկայ գտնուելու համար օտար երկիրներէ գացող անձանց թիւը 300000 կհաշուեն։

Բարձրապատիւ Ալի փաշա քսան օրի չափ օդափոխութեան համար Երէն գիւղ պիտի գտնուի, և իւր բացակայութեանը՝ արտաքին գործոց պաշտօնէութեան հոգը փոխանորդաբար Սերվեր էֆէնտի պիտի վարէ, ինչպէս արդէն ի պաշտօնէ ծանուցուեր է բոլոր դեսպանաց։

— Բումելիի երկաթուղւոյն վերաբերեալ խնդրոյ կարգադրութեան համար յատկապէս յանձնաժողով մի կազմուեր է, ընդ նախագահութեամբ առևտրական գործոց պաշտօնեայ Գապուլի փաշային։

— Բեդրսբուրգի և Վիէննայի օսմանեան դեսպանները հրամանաւ և ժամանակի մը համար մայրաքաղաքս պիտի դան եղեր։

— Ամերիկայի Հասարակապետութեան արտաքին գործոց նախորդ պաշտօնեայ Պ. Սիւերրտ երէկ մայրաքաղաքս եկաւ։

Երզնկայի Առաջնորդէն հետևեալ կարեւոր շրջաբերականը ղրկուեր է գիւղերը։

«Այս օրերս գիւղերը մաղպաթաներ կը պտտին եղեր Առաջնորդը չուղելու. և տեղիս տեղիս գործ կը տեսնան եղեր, այդ սուտ մաղպաթան բերողները. ոմանց ըսելով քաղաքական ժողովն ալ չուղեր եայլն. ոմանց ալ Ս. Առաջնորդը Եպիսկոպոս պիտի ըլլայ ըսելով խաբէական ձևերով կնիք կուղեն. և կարելի է ըլլան պարզամիտներ որ գործին եղելութիւնը չգիտնալով, խաբուին ու կնքեն։

«Վասն որոյ Առաջնորդարանս հարկ համարեց լուր տալ բոլոր գիւղօրէից, այսպիսի խաբէութեանց ընաւ տեղի չընտաք, վասնզի այդ բանէն ժողովս տեղեկութիւն չունի. այդպիսի խարդախ մաղպաթաներուն ականջ չկախէ, ոչ թէ կնիք այլ ստորագրութիւն անդամ չտաք. քաղաքիս մեծագոյն մասը Առաջնորդէն գոհ է, և պէտք է որ դուք ալ գոհ ըլլաք, զի նա միշտ ձեր օգտին կաշխատի։

«Կրկին կըսեմք մեք ամբողջ քաղաքացիքս կուղեմք, չի սխալիք և անոնց խօսքերուն անսալով այն չինծու մաղպաթաներուն մէջհիւր չտաք»։

Լերուք ողջ զօրացեալ տէրամբ.

1871 Մայիս 29 Յերզնկա.

Յառաջնորդարան Հայոց։

Ուղղը մեր քով կրնայ տեսնել այս գրոյն օրինակը։

ԱԶԴ

Այս առաւօտ «ազգային վարչութեան» կողմանէ մեզ ուղղուած «պաշտօնական յայտարարութիւն» մը տեսանք, որոյ հրատարակութեան համար ժամանակ ու տեղի չունենալով, հարկադրեցանք առաջիկայ շաբթուան թողուլ ինչպէս նաեւ մեր ընելիք դիտողութիւնները, որովք պիտի հասկցուի թէ փունջն է թշնամանողը, թէ՝ «ազգային վարչութիւնն» է որ ի պաշտօնէ կթշնամանէ զփունջն։

1870 տարւոյն երկրագունեաց (կազմուած) կծախսուի Գալֆֆեան գրատունը. դին 4 արծաթ մէճիտ։ Նոյն տեղ կծախսուի նաև Վիքթոր Լանկլուայի «Հին և նոր Հայ պատմագրաց Հաւաքածոյ» Ա. ին և Բ. հատորները. դին իւրաքանչիւր հատորին 15 ֆրանք։

Լրագիրս հատով առնել ուզողները կհրաւիրուին,

Պոլիս Զադմադճըլար եօղուշու Զիւմպիւլլիւ խանի տակ Գալֆֆեան գրատունը։

Կոմուրջի գլուխը զբօսարանը և Պարագան։

Մաքսատան դէմի Սուճիին խանուվրը։

ՊԱՏՄԱՆՔ ՓՈՒՆՋԻ

1. -Միայն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

2. -Տարեկան բաժանորդագինն է միայն երկու արծաթ մէճիտ՝ կանխիկ վճարելի թէ մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց և թէ գաւառաց համար։

3. -Տեղական ու գաւառական թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ։

4. -Հատը 40 փարայ է, և կգտնուի ամեն Հայ գրավաճառաց խանութները և ձեռքէ ծախողներու քով։

5. -Ծանուցման տողը 40 փարայ է մէկ անգամի համար։ Աւելի ածան կըլլայ աւելի անգամներու համար։

6. -Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Ցնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան, Կ. Պոլիս Քիւրքճի խան վարի յարկ թիւ 26։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՍԷՓ ԳԱՎԱՃԵԱՆ
Ի. ՊՕԼԻՍ ՔԻՒՐՔՃԻ ԽԱՆ ՎԱՐԻ ՅԱՐԿ ԹԻՒ 26